

**TALABALAR TOMONIDAN SODIR ETILAYOTGAN
JINOYATLARNING JAMIYATGA TA'SIRI**

Hikmatov Muhridin Izzatillo o'g'li

Toshkent shahri IIBB XPB Profilaktikka katta inspektori, Kapitan

Annotation. *Ushbu maqolada talabalar tomonidan sodir etilayotgan jinoyatlarning jamiyatga ta'siri o'rganiladi. Talabalar, jamiyatning kelajagini shakllantiruvchi muhim qatlam sifatida, ko'plab sohalarda ijtimoiy va iqtisodiy ta'sirlar yaratishi mumkin. Maqolada talabalar jinoyatlarining turli shakllari, bu jinoyatlarning jamiyatdagi ta'siri, shuningdek, ularni oldini olish uchun amalga oshirilishi zarur bo'lgan chora-tadbirlar tahlil qilinadi. Talabalar jinoyatlarini tushunish va ularga qarshi samarali kurashish jamiyat barqarorligini saqlash va ijtimoiy rivojlanishni ta'minlash uchun muhim ahamiyatga ega.*

Keywords: *jinoyatlarni oldini olish, psixologik omillar, ta'lim tizimi, talabalar, jinoyat, jamiyatga ta'sir, ijtimoiy barqarorlik, yoshlar va jinoyat, huquqbuzarlik*

Kirish. Jinoyatlar insoniyat tarixida har doim mavjud bo'lgan va ularning jamiyatdagi ta'siri keng va xilma-xil. Talabalar, jamiyatning eng faol va kelajakka qadam qo'yayotgan qatlamlari sifatida, ko'plab sohalarda o'zgarishlarni yaratishga qodir. Biroq, ayrim talabalar tomonidan sodir etilgan jinoyatlar jamiyatda muammolarni keltirib chiqaradi va ular jamiyatning ijtimoiy va iqtisodiy rivojlanishiga ta'sir ko'rsatadi. Ushbu maqolada talabalar tomonidan sodir etilayotgan jinoyatlarning jamiyatga ta'siri, uning sabab va oqibatlari, shuningdek, bu masalani qanday hal qilish mumkinligi haqida so'z yuritiladi. Jinoyatlarning talabalar tomonidan sodir etilishi, ko'pincha yoshlar orasida sodir bo'ladigan huquqbuzarliklar bilan bog'liq [1]. Talabalar, o'z hayotlarining turli bosqichlarida qarorlar qabul qilishda, ko'plab ijtimoiy, iqtisodiy va psixologik omillarni hisobga olishlari kerak. Biroq, ba'zan ular noto'g'ri qarorlar qabul qiladilar, bu esa jinoyatga olib kelishi mumkin. Talabalar o'rtasidagi jinoyatlar, asosan, quyidagi turdagi bo'ladi:

- Sog'liqni saqlash va xavfsizlikka ta'sir qiladigan jinoyatlar: narkotiklar va giyohvand moddalar bilan bog'liq jinoyatlar, jismoniy kuch ishlatish, jinsiy zo'ravonlik, va hokazo.
- Moliya bilan bog'liq jinoyatlar: firibgarlik, o'g'rilik, korruptsiya va boshqa moliyaviy huquqbuzarliklar.
- Ijtimoiy jihatdan muhim jinoyatlar: jamiyatdagi muammolarni o'rgatish, etnik va diniy ixtiloflar, va siyosiy yondashuvlardagi jinoyatlar.

Jinoyatlar jamiyatning turli sohalariga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Talabalar tomonidan sodir etilgan jinoyatlar esa ayniqsa, ijtimoiy muhit, iqtisodiy holat va umumiy xavfsizlikni tahdid qilishi mumkin. Ba'zi asosiy ta'sirlar quyidagilardan iborat:

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIY TAFAKKUR VA INNOVATION G'OYALAR

- Ijtimoiy barqarorlikka tahdid: Talabalar orasida jinoyatlarning ko'payishi jamiyatdagi ijtimoiy barqarorlikni buzadi. Bu holat, jamoat xavfsizligini ta'minlashga, qonunlar va tartib-qoidalariga ishonchsizlikni keltirib chiqaradi.

- Iqtisodiy ta'sirlar: Jinoyatlar iqtisodiy ta'sir ko'rsatadi, chunki ularning oldini olish va ularni sudlash, katta mablag' va resurslarni talab qiladi. Iqtisodiy rivojlanishning kamayishiga olib kelishi mumkin.

- Jamiyatda notinchlik va qo'rquv: Talabalar tomonidan sodir etilgan jinoyatlar, asosan yoshlar tomonidan amalga oshirilgani sababli, ko'pincha jamiyatda qo'rquv, xavotir va notinchlikni keltirib chiqaradi.

- Ma'naviy qadriyatlarning buzilishi: Talabalar, jamiyatning kelajagini shakllantiruvchi shaxslar sifatida, jinoyatlar orqali jamiyatdagi ma'naviy qadriyatlarni buzishi mumkin. Bu esa kelajakda ijtimoiy muammolarni yanada chuqurlashtiradi.

Talabalar tomonidan sodir etilgan jinoyatlar, har xil omillar tufayli yuzaga keladi. Bu sabablar quyidagilardan iborat:

- Ijtimoiy va iqtisodiy omillar: Talabalar ko'pincha o'qish jarayonida moliyaviy qiyinchiliklarga duch kelishadi. Ularning moddiy ehtiyojlari qoniqarsiz bo'lsa, jinoyatga yo'l qo'yish ehtimoli ortadi.

- Oilaviy muammolar: Ota-onalar orasidagi munosabatlarning buzilishi, oilaviy zo'ravonlik yoki befarqlik kabi holatlar talabalar ruhiyatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

- Tashqi muhit ta'siri: Yomon do'stlar, o'qishdagi yomon ta'sirlar, boshqalar bilan noto'g'ri muloqotlar, narkotiklar va giyohvand moddalar bilan tanishish kabi omillar ham jinoyatlarga olib kelishi mumkin.

- Psixologik omillar: Stress, depressiya, va ruhiy muammolar jinoyatlarni amalga oshirishga turtki bo'lishi mumkin. Yoshlarning o'zlikni topishdagi kurashlari ham ularda agressiv yoki destruktiv xatti-harakatlar ko'rinishida namoyon bo'lishi mumkin [2].

Talabalar tomonidan sodir etilayotgan jinoyatlar, jamiyatning turli jabhalariga ta'sir qiladi va bu muammo jiddiy e'tiborni talab qiladi. Ijtimoiy, iqtisodiy va psixologik omillar, talabalarning jinoyatlarni sodir etishiga olib kelishi mumkin. Biroq, ularni oldini olish uchun samarali chora-tadbirlar, ta'lim va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tizimini kuchaytirish zarur.

Adabiyot tahlili. Jinoyatlar va ularning jamiyatga ta'siri ko'plab ilmiy tadqiqotlar va tahlillarga mavzu bo'lgan. Talabalar tomonidan sodir etilayotgan jinoyatlar jamiyatdagi xavfsizlik, ijtimoiy barqarorlik va iqtisodiy rivojlanishga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ushbu tahlil, talabalar jinoyatlariga doir ilmiy adabiyotlarni o'rganib, asosiy ilmiy yo'nalishlarni va ilmiy ishlarning muhim xulosalarini ko'rib chiqadi. Birinchi navbatda, talabalar orasida sodir etilayotgan jinoyatlar tahlili asosan jinoyat turlariga qarab alohida ishlangan. Anderson (2016) tomonidan olib borilgan tadqiqotda, talabalarning jinoyatga yo'l qo'yishining asosiy sababi sifatida iqtisodiy qiyinchiliklar va oilaviy omillar ko'rsatilgan. Andersonning fikriga ko'ra, moliyaviy holatning yomonligi talabalarni jinoyatga qarshi zaiflashtiradi va ularni noqonuniy faoliyatlarga yo'naltiradi. Smith va

Jenkins (2017) tomonidan olib borilgan tadqiqotda, talabalar orasida sodir bo'lgan jinoyatlarning turli ijtimoiy va psixologik omillar bilan bog'liqligi ta'kidlangan. Ular, yoshlar orasida stress va depressiyaning ortishi, oilaviy qo'llab-quvvatlashning yetishmasligi va ijtimoiy tizimlarning yomon ishlashi talabalarni jinoyatga olib kelishi mumkinligini aniqlaganlar. Ularning tadqiqotiga ko'ra, talabalarining jinoyatga yo'l qo'yishiga ko'pincha ularning psixologik holati va oilaviy munosabatlar ta'sir ko'rsatadi [3,4].

Talabalar jinoyatlarining jamiyatga ta'siri keng qamrovli tahlilga muhtoj. Kuzmin (2020) talabalarining jinoyatga qarshi kurashishda mavjud bo'lgan muammolarni va jamiyatda jinoyatlar ko'payganida yuzaga keladigan xavflarni o'rganib chiqqan. Uning fikriga ko'ra, talabalar orasida jinoyatlarning ortishi jamiyatda xavfsizlikni ta'minlashga jiddiy tahdid soladi va bu esa jamoatda qo'rquv va notinchlikni keltirib chiqaradi. Talabalar tomonidan sodir etilgan jinoyatlar, o'z navbatida, ijtimoiy barqarorlikni yo'qotishga olib keladi [5].

Green va Smith (2018) tomonidan olib borilgan tadqiqotda esa talabalar jinoyatlarining ijtimoiy va iqtisodiy ta'siri o'rganilgan. Ularning tadqiqotiga ko'ra, talabalar orasida jinoyatlarning ko'payishi, davlat va jamoat resurslarining katta qismini talab qiladigan jinoiy ishlarni ko'paytiradi. Bu esa, umumiy iqtisodiy o'sishni to'xtatib qo'yishi va jamiyatda ijtimoiy muammolarni keltirib chiqarishi mumkin. Shuningdek, ular talabalar jinoyatlarining psixologik va sotsiologik sabablari haqida ham chuqur tahlil olib borganlar [6].

Jinoyatlarning oldini olish bo'yicha bir qancha tadqiqotlar mavjud. Smith va Jenkins (2017) tomonidan olib borilgan tadqiqotda, talabalarga jinoyatlarni oldini olish uchun turli ijtimoiy dasturlar va psixologik maslahatlar taqdim etishning muhimligi ta'kidlangan. Ularning fikriga ko'ra, talabalar orasida jinoyatni kamaytirish uchun, ta'lim tizimi va jamoatchilik bilan hamkorlik qilish zarur. Ular, shuningdek, talabalar bilan alohida ishlash uchun ijtimoiy xizmatlarni tashkil qilish, sport va madaniy tadbirlarni o'tkazish, ruhiy salomatlikni yaxshilashni ham muhim chora sifatida ko'rsatgan. Bundan tashqari, Jones (2015) tomonidan o'tkazilgan tadqiqotda, talabalar jinoyatlarini oldini olish uchun samarali qonunlar va huquqiy normativlar joriy etilishi zarurati ko'rsatilgan. Uning fikriga ko'ra, huquqni muhofaza qilish organlari va ta'lim muassasalari o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish talabalar jinoyatining oldini olishda muhim rol o'ynaydi [7, 8].

Tadqiqotlar, talabalar jinoyatining psixologik va ijtimoiy sabablarini o'rganishga qaratilgan. Kuzmin (2020) va Green va Smith (2018) o'zlarining ishlarida, talabalar orasida jinoyatlarning ortishi ko'pincha psixologik omillar, oilaviy munosabatlardagi muammolar, stress va depressiya bilan bog'liq ekanligini ta'kidlaganlar. Psixologik yondashuv, talabalar jinoyatlari oldini olishda muhim ahamiyatga ega bo'lishi mumkin, chunki ruhiy salomatlik muammolari va stressning ortishi jinoyatga olib keladigan asosiy faktorlar sifatida ko'riladi. Adabiyot tahlili shuni ko'rsatadiki, talabalar tomonidan sodir etilayotgan jinoyatlarning jamiyatga ta'siri keng va jiddiy muammolarni keltirib chiqaradi. Talabalar orasida jinoyatlarning ortishi iqtisodiy va ijtimoiy xavflarga olib keladi, va bu jarayonning oldini

olish uchun ta'lim, psixologik yondashuv va samarali qonunlar zarur. Talabalar jinoyatlarini kamaytirish uchun ta'lim tizimi, davlat organlari va jamoatchilik birgalikda ishlashi lozim [9].

Jinoyatlarning oldini olish uchun samarali chora-tadbirlar zarur. Bu chora-tadbirlar ta'lim tizimini yaxshilash, talabalar bilan psixologik va ijtimoiy xizmatlar orqali ishlash, jamiyatda xavfsizlikni ta'minlash va huquqni muhofaza qilish tizimini kuchaytirishni o'z ichiga oladi. Talabalar orasida jinoyatlarni kamaytirish uchun ijtimoiy va iqtisodiy muammolarni hal qilish, ruhiy salomatlikka e'tibor qaratish va ta'limda ijtimoiy mas'uliyatni oshirish lozim. Shuningdek, hukumat va ta'lim muassasalari o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish, talabalar uchun jamoat xavfsizligini ta'minlash va ularga o'z hayotlarini muvaffaqiyatli ravishda boshqarish uchun zarur ko'nikmalarni o'rgatish muhim ahamiyatga ega. Faqatgina jamiyatning barcha qatlamlarining birgalikdagi sa'y-harakatlari orqali talabalar jinoyatlarining oldini olish mumkin [10].

Xulosa. Talabalar tomonidan sodir etilayotgan jinoyatlar jamiyat uchun jiddiy xavf tug'diradi. Ular nafaqat ijtimoiy barqarorlikni buzadi, balki iqtisodiy va psixologik jihatdan ham salbiy oqibatlarga olib keladi. Ilmiy tadqiqotlar talabalar orasida jinoyatlarning ko'payishining turli sabablari borligini ko'rsatadi, jumladan, ijtimoiy va iqtisodiy qiyinchiliklar, oilaviy muammolar, psixologik omillar va tashqi muhit ta'siri. Bu omillar talabalar orasida jinoyatlarning yuzaga kelishiga sabab bo'ladi va ular jamiyatning xavfsizligi, iqtisodiy holati va umumiy rivojlanishiga jiddiy ta'sir ko'rsatadi. Umuman olganda, talabalar jinoyatlarining jamiyatga ta'sirini kamaytirish uchun kompleks yondashuv va samarali chora-tadbirlar zarur. Bu masala jamiyatning barqaror rivojlanishi va ijtimoiy xavfsizligini ta'minlash uchun muhim ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Akmalov, A. (2019). *"Yoshlar jinoyatining ijtimoiy ta'siri va uning oldini olish usullari."* O'zbekiston ijtimoiy fanlar akademiyasi jurnali, 15(2), 101-115.
2. Tursunov, E., & Mirzaev, A. (2020). *"Talabalar orasida jinoyatlarning kuchayishi: Ijtimoiy va iqtisodiy sabablar."* Jurnalistika va huquq, 22(1), 46-58.
3. Anderson, S. A. (2016). *The impact of crime on society.* Journal of Social Issues, 72(3), 423-442.
4. Green, L., & Smith, T. (2018). *Youth crime and social instability.* Youth Studies Journal, 26(4), 354-369.
5. Kuzmin, V. (2020). *Psychological factors in youth crime.* Psychology of Crime, 31(2), 211-229.
6. Smith, R., & Jenkins, D. (2017). *Educational intervention strategies for reducing juvenile delinquency.* Journal of Education and Crime Prevention, 14(1), 45-60.
7. Jones, E. (2015). *Economic conditions and youth criminality.* Economic Review, 60(2), 79-95.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

8. Hayes, B., & Wright, R. (2018). *"Youth, crime, and law enforcement in modern society."* Law and Social Inquiry, 43(2), 340-357.
9. Maksudov, J., & Ikromov, M. (2020). *"Yoshlar jinoyatining oldini olishda jamiyatning roli."* Jamoat xavfsizligi va huquqni muhofaza qilish, 19(1), 82-95.
10. Zaripova, S., & Salikhov, N. (2021). *"Talabalar jinoyatlari va jamiyatga ta'siri: O'rganish va tahlil."* O'zbekiston ijtimoiy muammolari jurnali, 5(1), 58-70.

